

Några intentioner i socialtjänstreformen vad gäller handikappade

Tage Stenberg

Socialtjänstlagen som trädde i kraft 1 jan 1982 är en mycket viktig lag vad gäller samhällets ansvar för de handikappade

Tage Stenberg är avdelningsdirektör i Socialstyrelsen

Jag skall i mitt inlägg behandla den reform på socialvårdens område som skedde den 1 jan 1982.

Då trädde en ny lag, socialtjänstlagen (SoL) i kraft. Samtidigt upphörde socialhjäpslagen, nykterhetsvårdslagen, barnavårdslagen, lagen om barnomsorg och vissa andra lagar att gälla.

SoL kompletteras med dels en lag med särskilda medbestämmelser om vård av unga (LVU) och dels en lag om vård av missbrukare i vissa fall. I dem regleras förutsättningarna och formen för tvångsvis omhändertagande av barn resp av vuxna missbrukare.

Tre viktiga aspekter i den nya sociallagen

Jag skall här närmast uppehålla mig vid SoL och i viss mån LVU och begränsa mig till tre aspekter i lagen,

- 1) kretsen av biståndsberättigade
- 2) formerna för bistånd och
- 3) relationerna mellan mottagare och givare av biståndet.

Reformen medförde att en lång rad av invanda begrepp byttes ut. Exempel härpå är att begreppen *socialtjänst* och *bistånd* kom i stället för *socialvård* och *socialhjälp*. Jag skall inte göra någon semantisk analys utan konstaterar endast att begrepp som socialtjänst och bistånd har ett omfång som tidigare närmast motsvarande begrepp inte hade.

Biståndsberättigade

I den centrala 6 § SoL regleras den enskildes rätt till bistånd. Enligt den har den "enskilde rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och för sin livsföring i övrigt, om hans behov inte kan tillgodoses på annat sätt."

I lagen anges således inte några särskilda villkor som tex sjukdom eller ålderdom för att rätt till bistånd skall föreligga. Det är tillräckligt att den enskilde har "behov som inte kan tillgodoses på annat sätt".

Denna bestämmelse reglerar *den enskildes rätt till bistånd*, eller omvänt *socialnämndens skyldighet att ge bistånd*.

Utöver vad nämnden är skyldig att ge, får den också laglig rätt att bla

"svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer som behöver det". Socialnämnden skall också bedriva uppsökande verksamhet.

Formerna för bistånd är ej detaljreglerade – endast ramar ges

Formerna för bistånd är inte reglerat. Lagstiftarna har strävat efter att ange ramarna för verksamheten – tex genom att ange vilka som har rätt till bistånd – och målen för densamma.

Det sägs att den "enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans resurser att leva ett självständigt liv" (6 § andra stycket). Detta preciseras vad det gäller vissa kategorier. I 21 § sägs att "socialnämnden skall verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och leva som andra.

.....
Biståndet skall ges på så sätt att det stärker den enskildes resurser att leva ett självständigt liv.
.....

Socialnämnden skall medverka till att den enskilde får en meningsfull sysselsättning och att han får bo på ett sätt som är anpassat efter hans behov av särskilt stöd."

Skrivningen "får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och leva som andra" är ju en annan formulering av målen integration och normalisering.

Biståndet skall alltså ges på det sätt som är mest ändamålsenligt och praktiskt möjligt. Detta ger utrymme för flexibla lösningar. Bistånd kan tex ges i form av hemhjälp, färdtjänst och särskilda anordningar i bostaden.

Den enskildes ställning i förhållande till socialnämnden

Ingen har väl kunnat undgå debatten om tvång mot vuxna missbrukare. Många har i den debatten menat att socialvården – eller som det heter i den nya lagen, socialtjänsten – inte skall använda sig av tvång, om det inte gäller att skydda barn och ungdomar.

Det essentiella i detta resonemang är också en bärande tanke i SoL. Den enskildes rätt till bistånd får inte föra med sig att hans möjligheter att bestämma över sitt liv *av den anledningen* reduceras och förs över till de myndigheter vars uppgift det är att bistå honom.

Biståndet skall däremot ges på ett sådant sätt att det stärker hans resurser att leva ett självständigt liv, och det skall utformas och genomföras tillsammans med honom och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar. Den enskilde bör hållas underrättad om de journalanteckningar och andra anteck-

.....
Detta förutsätter att klienterna har möjlighet att delta i bla alla faser i utredningsarbetet.
.....

ningar som förs om honom (52 § SoL). Behöver nämnden samordna sina insatser med andra myndigheter – och det är ju ofta fallet när det gäller handikappade – så bör sådant samråd som regel inte ske utan klientens samtycke. Behöver nämnden kontakta arbetsgivare eller annan enskild person förutsättes det att det görs i samråd med klienten. Motsätter sig klienten att hans uppgifter kontrolleras så får den omständigheten vägas in tillsammans med andra när ärendet avgörs.

Påkallas nämndens bistånd av någon annan än den hjälpbehövande själv och nämnden erbjuder honom hjälp men erbjudandet avvisas, kan som regel någon ytterligare åtgärd inte vidtas av nämnden. Undantag bör dock göras om den enskilde på grund av "brister i mognad eller sinnesfunktioner inte inser sitt eget bästa".

Gäller det barn och ungdomar *skall* emellertid nämnden inleda utredning så snart det kan antas att barnet eller den unge behöver hjälp från samhällets sida. Utredningen bör avslutas med en plan över den vård som nämnden anser nödvändig. Föräldrarna – och om barnet fyllt 15 år han själv – skall ta ställning till planen. Kan det antas att behövlig vård inte kan ges med samtycke skall vården ges med stöd av LVU. Det gäller tex om brister i omsorgen av den unge eller något annat förhållande i hemmet medför fara för hans hälsa eller utveckling.

De sociala myndigheterna skall sträva efter att finna sådana former för umgänge med medborgarna att de åtgärder som vidtas kommer fram i fullt samförstånd med den hjälpsökande. Detta förutsätter att klienten har möjlighet att delta i bla alla faser i utredningsarbetet.